

РОЗВИТОК НАВИЧОК ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ ЗАСОБАМИ ТЕКСТІВ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

У статті розкривається поняття іношомовної комунікативної компетенції, освітній потенціал та лінгвостилістичні особливості текстів публіцистичного стилю.

Ключові слова: іношомовна комунікативна компетенція, публіцистичний текст, англійська мова.

Сучасний стан міжнародних зв'язків України, вихід її до європейського та світового простору спонукають розглядати іноземну мову як важливий засіб міжкультурного спілкування. Це, у свою чергу, зумовлює зміну пріоритетів у визначенні головної мети навчання іноземної мови в школі, а саме – з формування лінгвістичної компетенції на формування іношомовної комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні вміння. Відтак, усі компетенції, що мають бути сформованими під час навчання іноземної мови у школі, слугують здатності користуватися мовою для спілкування.

Проблема розвитку іношомовної комунікативної компетенції знаходиться у фокусі досліджень багатьох учених. Такі вчені, як О. Бодальов, Ю. Ємельянов, Н. Кузьміна, Н. Чепелева, В. Черевко вивчали психологічні аспекти формування іношомовної комунікативної компетенції. Дидактичними аспектами займалися такі вчені, як В. Борщовецька, В. Бухбіндер, Г. Кітайгородська, Ю. Пассов, Т. Симоненко, С. Шатілов. Сутність і структуру іношомовної комунікативної компетенції досліджували А. Андрієко, Г. Архіпова, Н. Гез, С. Козак та ін. Проте, не зважаючи на значний інтерес науковців до окресленої проблеми, питання вибору ефективних засобів навчання у формування іношомовної комунікативної компетенції й досі залишається відкритим.

Сучасні соціально-економічні і політичні умови розвитку суспільства ставлять перед системою освіти (у тому числі і мовної) нові цілі. Пріоритетною є утворення вільної і активної особи, здатної й готової жити і працювати в демократичному суспільстві. Тенденції суспільного розвитку в європейських країнах, зростаючі контакти і співпраця між ними припускають не тільки вільне знання мови, але й уміння орієнтуватися в іншому культурному просторі, адекватно взаємодіяти з носіями іншої культури, демонструючи освіченість у різних культурних сферах людства й власну громадянську позицію. Могутнім засобом для досягнення означених цілей є, на нашу думку, використання газетного матеріалу, який є актуальним автентичним матеріалом, що має виховний, навчальний та розвивальний ресурси.

Актуальність даної проблеми, її практична спрямованість зумовили необхідність її розробки й окреслили мету дослідження – визначити й експериментально апробувати ефективні засоби розвитку іношомовної комунікативної компетенції учнів старших класів.

Гіпотезою дослідження виступило припущення про те, що розвиток іношомовної комунікативної компетенції учнів старших класів відбуватиметься успішно за умов застосування текстів публіцистичного стилю.

Проведений аналіз наукової літератури засвідчує, що проблемі іношомовної компетентності присвячена значна кількість праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: Є. М. Верещагіна, І. А. Зимньої, В. Г. Костомарова, Є.І. Пассова, С.Г. Тер-Мінасової, Л.В. Щерби. У педагогічній літературі немає одностайності у визначенні поняття "компетенція". Можливо, це пояснюється тим, що до наукового обігу воно було введено відносно недавно. Більшість дослідників зміщує поняття "компетенція" і "компетентність", розглядаючи їх і як характеристику особистості, і як сукупність комунікативних, конструктивних, організаційських умінь особистості, тобто загалом це - здатність не тільки володіти знаннями, але й потенційно бути готовим їх застосовувати у нових ситуаціях [5, 10]. Найбільш типовим є наступне визначення: "Компетентність – якісно своєрідне поєднання здібностей (якостей, ознак, параметрів), від яких залежить можливість досягнення більшого чи меншого успіху у виконанні тієї чи іншої діяльності" [5].

Як правило, термін "компетенція" зустрічається в роботах авторів, які досліджують різноманітні аспекти лінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, а також теорії й методики навчання рідної та іноземним мовам. Це роботи А.М. Богущ, Т.Вольфовської, Ю.В.Головача, Н.Б. Ішханян, С.В. Козак, Ю. Федоренко та ін. Так, за визначенням В.В. Ворошилова, компетенція - це загальна здібність, заснована на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які були набуті завдяки навчанню [2]. Дослідники ж, які працюють у педагогічній, психологічній, соціальній, виробничій та інших сферах науки, оперують терміном "компетентність", під яким розуміється оцінна категорія, що характеризує людину як суб'єкта певного виду діяльності і забезпечує досягнення успіхів.

Появу терміну "компетенція" стосовно мови й комунікації в понятійному апараті цілого ряду гуманітарних наук пов'язують з іменем відомого зарубіжного вченого Н. Хомського. Подальші дослідження здійснювалися в напрямі розширення, уточнення поняття "іношомовна компетенція", а також його структурування. Наприклад, С. Савіньон визначала комунікативну компетенцію як здатність функціонувати в реальних умовах спілкування, тобто в динамічному обміні інформацією, де лінгвістична компетенція повинна пристосовуватися до прийому широкій інформації як лінгвістичного, так і паралінгвістичного характеру. При цьому вона робить акцент на успішності іношомовної комунікації, яка залежить як від готовності й бажання комуніканта йти на ризик висловлювати свої думки іноземною мовою, так і від його винахідливості щодо вміння користуватися власним словниковим запасом та відомими йому граматичними структурами для передачі повідомлення. На її думку, важливу роль в іношомовній

комунікації відіграють невербальні засоби (жести, міміка, інтонація), а лінгвістична правильність при усій її важливості може розглядатися у якості одного з компонентів іншомовного комунікативного обміну [13].

Отже, говорячи про знання, уміння та навички з галузей лінгвістики, ми будемо оперувати загальноприйнятим терміном "компетенція" (іншомовна комунікативна, соціокультурна, мовна компетенція тощо).

Зупинимось докладніше на понятті "комунікативна компетенція".

Комунікативна компетенція, як вважає К. М. Левітан, передбачає такий рівень навченості взаємодії з іншими учасниками спілкування, який необхідний йому для адекватного виконання комунікативних функцій в рамках своїх здібностей і соціального статусу. Учений виокремлює три основні характеристики якостей особистості, необхідні для адекватного спілкування: (1) практичне володіння індивідуальним запасом вербальних і невербальних засобів для актуалізації інформаційної, експресивної і прагматичної функцій комунікації; (2) уміння варіювати комунікативні засоби в процесі комунікації у зв'язку з динамікою спілкування; (3) побудова мовних актів відповідно до мовних норм [8].

На думку М. О. Кабардова комунікативна компетенція – це засвоєння етно- і соціально-психологічних сталонів, стандартів, стереотипів поведінки, оволодіння "технікою" спілкування [6]. Схожу з М. О. Кабардовим позицію до визначення комунікативної компетенції висловлює І. А. Зимня, яка визначає її як "оволодіння складними комунікативними навичками та вміннями, формування адекватних умінь в нових соціальних структурах, знання культурних норм й обмежень у спілкуванні, знання звичаїв, традицій, етикету в сфері спілкування, дотримання пристойності, вихованості; орієнтації в комунікативних засобах, властивих національному, становому менталітету, освоєння рольового репертуару в рамках даної професії" [5].

Відповідно до матеріалів Ради Європи стосовно іноземної мови у склад комунікативної компетенції входить лінгвістичний; соціолінгвістичний та прагматичний компонент. Аналіз вищезгаданих робіт з проблеми відкриває такі терміни на позначення складових комунікативної компетенції, як-от: мовна, мовленнєва, лінгвістична, предметна, професійна, соціолінгвістична, соціокультурна, стратегічна, прагматична, формально-логічна, паралінгвістична, компетенція дискурсу.

У своєму дослідженні ми будемо спиратися на позицію, що іншомовна комунікативна компетенція учнів формується поєднанням трьох своїх базисних складових: мовної, яку ще називають лінгвістичною, мовленнєвої та соціокультурної.

У загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти [3] виокремлено шість елементів, що складають мовну компетенцію, а саме: лексичну, граматичну, семантичну, фонологічну, орфографічну, орфоепічну компетенції.

Мовленнєва компетенція включає володіння чотирма видами мовленнєвої діяльності: аудіюванням, говорінням, читанням та письмом як засобом спілкування й засобом здійснення педагогічної діяльності в різних типах навчальних закладів [9, с.12].

Соціокультурна компетенція – це здатність ефективно спілкуватися мовою, що вивчається, як з носіями даної культури, так і з представниками інших культур на основі знання норм, правил та формул етикету, реалій національної культури цієї країни та лінгвокраїнознавчих фактів .

Робота з формування комунікативної концепції має на меті розвиток внутрішньої готовності й здатності до мовного спілкування, що орієнтує учнів на "входження" в інший культурний простір. На нашу думку, формування комунікативної компетенції в умовах школи наближається до реального комунікативного процесу, якщо навчальний процес відбувається на основі так званих автентичних текстів як засобу комунікації, зберігання та передачі інформації, форми існування культури, а також відображення певної національної культури, традицій. У ньому відображені всі важливі складові лінгвокультурної дійсності країни мови, що вивчається [11]. У даному смислі тексти публіцистичного стилю представляють собою неабияку цінність.

Публіцистичний стиль мови являє собою функціональну різновид літературної мови і широко застосовується в різних сферах суспільного життя: в газетах і журналах, на телебаченні й радіо, у публічних політичних виступах, у діяльності партій та громадських об'єднань. Сюди ж слід додати політичну літературу для масового читача і документальне кіно [7].

Окрім інформаційної та впливової, тексти публіцистичного стилю, звичайно ж, виконують і всі інші притаманні мові функції: комунікативну, експресивну, естетичну. Комунікативність публіцистичного стилю полягає в тому, що його тексти створюються не для внутрішнього користування й не для єдиного адресата (хоча і в цих випадках комунікативний аспект присутній), а для максимально широкої аудиторії.

Отже, публіцистичні матеріали містять високий освітній потенціал. По-перше, їх присвячено таким темам, як, наприклад, "політика", "школа", "технологічний прогрес", "культура", які допоможуть висвітлити сучасні тенденції в суспільстві, зрозуміти питання, що хвилюють представників даних культур, існуючі стереотипи і нові віяння. По-друге, як правило, статті містять дискусійні питання, які допоможуть організувати обговорення і мотивувати формулювання й висловлення власної думки тих, хто вивчає мову. Оскільки автори статей часто полемізують з попередніми публікаціями по даній темі або висвітлюють нові процеси, що відбуваються в суспільстві, з'являється можливість звернути увагу слухачів на фігури мови й способи аргументації різних точок зору. По-третє, газетні публікації містять не тільки велику кількість лексичних одиниць по заданій тематиці, але й певні кліше, стійкі лексичні поєднання, точно виражають досить складні концепції.

Уміння читати оригінальну літературу іноземною мовою є одним з основних завдань навчання мови у старшокласників. Але оволодіти таким умінням є досить складно, оскільки це супроводжується подоланням багатьох труднощів, пов'язаних з обмеженим запасом словника старшокласників, недосконалим знанням ними граматичних явищ. Тому, ураховуючи названі вище причини, викладачеві необхідно так побудувати навчальну діяльність учнів,

щоб якомога ефективніше подолати ці труднощі і підготувати їх до читання літератури, що могло б приносити, перш за все, користь, а також задоволення від того, що вони роблять [6]. Робота над кожною темою будується в такий спосіб:

- уведення суспільно-політичної лексики за темою;
- первинна активізація мовного матеріалу за допомогою вправ;
- робота зі статтями за схемою: від первинного ознайомлення - до читання та говоріння; розвиток мовленнєвих умінь (монологічного і діалогічного мовлення).

Опитування учнів і вчителів старших класів ЗОШ № 26 щодо їхнього відношення до роботи з газетним матеріалом під час вивчення іноземної мови дозволив дійти наступних результатів:

- переважна кількість учні відчувають себе сторонніми відносно подій, що відбуваються у світі, а отже, теми газетних статей мало цікавлять їх; дехто вважає, що газети друкуються для іншого контингенту людей (їхніх батьків, політиків, людей похилого віку, словом, – дорослих);
- велика кількість незнайомої й складної лексики утримує як учнів, так і самих викладачів від роботи з газетним матеріалом;
- більшість педагогів не розуміють великого навчального і виховного потенціалу газетних матеріалів, не здатні розглядати газету як потужний засіб розвитку комунікативних умінь і навичок учнів; лише незначний відсоток опитуваних вважає газетні статті корисними для розвитку соціокультурної компетенції, стільки ж – мовної (відносячи, однак, газетну лексику до пасивного словника).

Отже, започатковуючи експеримент, ми ставили за мету довести, що використання газетного матеріалу під час вивчення іноземної мови є потужним засобом розвитку іншомовної комунікативної компетенції учнів.

У ході експериментального дослідження було розроблено й апробовано на практиці модель послідовності опрацювання газетного матеріалу на уроці іноземної мови (див. Схему 1).

Підсумковим етапом експериментального дослідження було опитування учнів, метою якого було встановити зворотній зв'язок з класом, виявляючи їхню думку щодо доцільності й методики застосування текстів публіцистичного стилю на уроках; характеру труднощів, що відчували в роботі з даними текстами; тем, що цікаво було б дослідити на матеріалі друківаних видань.

Аналіз отриманих результатів дозволив дійти наступних висновків:

1. Майже 90% учнів вважають газету могутнім знаряддям для розвитку не лише соціокультурної компетенції, але й мовної і мовленнєвої, стверджуючи, що після опрацювання газетної статті вони засвоїли багато нового лексичного матеріалу й з'ясували деякі факти з життя власного народу. Деякі учні заявили, що ніколи не цікавилися значенням аббревіатур навіть на рівні своєї мови, натомість вважають, що непогано було б додати певні творчі й ігрові форми роботи для їх опрацювання.

2. Усі учні без винятку засвідчили, що труднощі, що виникали під час роботи зі статтею, а також до та після, пов'язані з низьким рівнем володіння політичною лексикою. Однак додамо, що майже 95% учнів визнали необхідність її вивчення, що пояснюється співіснуванням Українського народу з іншими народами світу. Ускладнення іншого характеру, що виникали під час роботи, – це неосвіченість щодо політичної ситуації в країні.

3. Близько 80% опитуваних вважають неможливим замінити газетні матеріали текстами з підручника за аналогічними темами, тому що останні швидко застарівають, а отже втрачають актуальність ті відповідність реальності. До того ж, працюючи з газетами, за словами учнів, неначе відчуваєш ту атмосферу подій, про які йдеться у статті, переживаєш їх разом з тим, про кого розповідається.

4. Учні, що воліли б усунути певну частину уроку, не виявилися. Натомість було запропоновано (учнями й учителями) додати наступні моменти: порівняння аналогічного матеріалу у газетах англійської і української мови; переклад складних моментів тексту; переклад з української на англійську; вивчення особливостей газетного стилю тощо.

5. На думку переважної кількості учнів (97%), необхідно вивчати газетні тексти, присвячені життю однолітків інших країн, їхній культурі. 85% вважають доцільним включення теми "Здоров'я людини", майже стільки ж – "Життя тварин", 64% хотіли б додати статті з проблем охорони довколишнього середовища. 12% залюбки б попрацювали зі статтями за темою "Зірки кіно", майже всі хлопчики виявили бажання вивчати газетні матеріали за темою "Спорт".

Аналіз творів, написаних учнями після опрацювання газетного матеріалу, засвідчив зацікавленість учнів тематикою роботи. Попри наявні помилки граматичного, лексичного та стилістичного характеру, можна заявити, що під час експериментального дослідження нам вдалося викликати зацікавленість учнів, що, природно, впливає на рівень навчально-пізнавальних здібностей тих, хто навчається.

Аналіз отриманих результатів свідчить про те, що використання газетних матеріалів є могутнім засобом підвищення мотивації навчання, багатим дидактичним джерелом тем і можливих видів діяльності для розвитку всіх мовленнєвих навичок, допоміжним засобом моделювання реальних ситуацій, розвитку загальної та національної культури учня. Все вищесказане в повній мірі підтверджує висунуту нами гіпотезу дослідження.

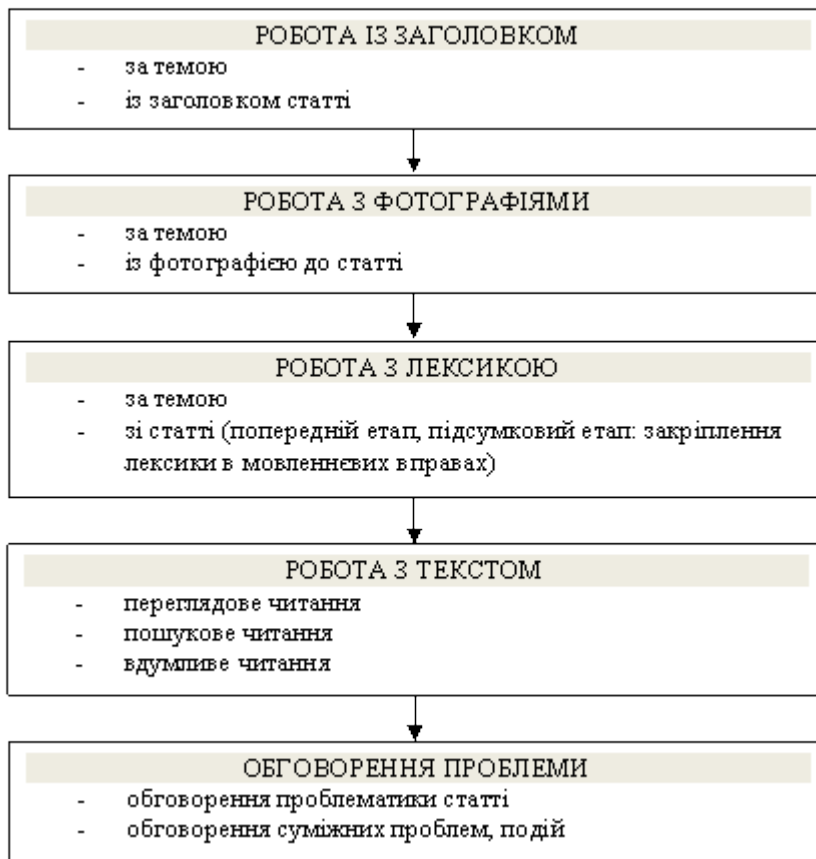

Схема 1. Етапи роботи над газетним матеріалом

ЛІТЕРАТУРА

1. Байденко В. И., Ван Зайтворт Дж. Модернизация профессионального образования: современный этап / В. И. Байденко, Ван Зайтворт Дж. – [Изд. 2-е дополн. и перераб.]. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2003.
2. Ворошилов В.В. Проектирование в системе повышения квалификации работников образования (на материале деятельности Пермского областного ИПКРО) / В.В. Ворошилов. – Пермь, 1999.
3. Гришанова Н.А. Компетентностный подход в обучении взрослых / Н.А. Гришанова // Материалы к третьему заседанию методологического семинара 28 сентября 2004 г. – М.: Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004.
4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / [Науков. редактор укр. видання, доктор пед. наук, проф. С.Ю.Ніколаєва]. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
5. Зимняя И.А. Ключевые компетентности как результативно-целевая основа компетентного подхода в образовании / Авторская версия / И.А. Зимняя. – М.: Московский исследовательский центр подготовки специалистов, 2004.
6. Кабардов М.К. Языковые и коммуникативные способности / М.К. Кабардов, Арцишевская Е.В. // Способности и склонности. – М.: Педагогика. 1989.–103-104с.
7. Козловська Г. Б. Прагматичний аспект категорії інформативності англomовних синоптичних текстів газетно-публіцистичного стилю: автореф. дис. ... к. філол. н. / Г. Б. Козловська. – Харків, 2003. – 19 с.
8. Левитан К.М. О содержании понятия "коммуникативная компетентность". Перевод и межкультурная коммуникация / К.М. Левитан. – Екатеринбург: Издательство АБМ, 2001. – Вып. 2. – С. 89-9.
9. Ніколаєва С.Ю. Ступенева система освіти в Україні та система навчання іноземних мов / С.Ю. Ніколаєва, О.П. Петрашук, Н.О. Бражник. – К.: Ленвіт, 1966. – 90 с.
10. Пассов Е.И. Концепция коммуникативного обучения иноязычной культуре в средней школе / Е.И. Пассов. – М., 1993. – 125 с.
11. Приходько Ю.П. До питання необхідності формування у старшокласників комунікативної компетентності / Ю.П. Приходько // Імідж сучасного педагога – 2003. – №10 (39). – С. 29-32.
12. Хомский Н. Аспекты теории синтаксиса / Н. Хомский. – М., 1972. – №6. – С. 122-124.

Подано до редакції 28.03.12